

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ЯЦЕНКА Віктора Олександровича

**«МІСТОБУДІВНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛОКАЛЬНИХ СИСТЕМ
РОЗСЕЛЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»,**

**представлену на здобуття наукового ступеня доктора архітектури за
спеціальністю 18.00.04 – «Містобудування та ландшафтна архітектура»**

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними та галузевими науковими програмами.

На сучасному етапі розвитку нашої держави реформування її адміністративно-територіального устрою набуває гострого політичного та соціально-економічного значення. Утворення нових територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад (ОТГ) вимагає від вчених відповідного науково-методологічного та методичного забезпечення, що в першу чергу, торкається питань удосконалення методології виділення систем розселення різного ієрархічного рівня.

Питаннями розробки методології утворення систем розселення вже майже 100 років займаються вітчизняні містобудівники, а також суспільні географи, регіональні економісти, а також фахівці інших галузей знань. В першу чергу тут слід виділити фундаментальні дослідження Д.Богорада, В.Нудельмана, Ю.Пітюренка та І.Фоміна. Разом з тим, більшість цих досліджень ґрунтувалися на методологічних постулатах, сформованих за часів розвитку України у складі СРСР. В нинішніх умовах необхідно переглянути ці постулати з урахуванням формування локальних систем розселення різних функціональних типів як основи утворення та розвитку ОТГ.

В контексті всього зазначеного актуальність і важливість дисертаційного дослідження Яценка В.О. не викликає сумнівів.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи з розроблення державних будівельних норм щодо «Планування і забудови територій за авторською участю у розділі «[4] Загальні положення та [8] «Ландшафтні та рекреаційні території» (ДБН Б.2.2-12:2019); робота є підсумком наукових досліджень автора, здійснених у Київському національному університеті будівництва і архітектури у період 2016-2020 рр. (архітектурний факультет: кафедра містобудування, кафедра ландшафтної та туристично-рекреаційної архітектури) та результатом практичної діяльності в інститутах УДНДІПМ «ДІПРОМІСТО» імені Ю.М.Білоконя, «НДПМістобудування», УкрНДПЦивільсьільбуд, де було виконано генеральні плани понад 10 міських і сільських населених пунктів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Обґрунтованість і вірогідність наукових досліджень, висновків і рекомендацій підтверджується їх апробацією на наукових та науково-практичних конференціях, публікаціями дисертанта у фахових виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному. Уперше:

- науково обґрунтовано містобудівну специфіку локальних систем розселення, як первинних елементів (районних, регіональних і загальнодержавної систем розселення), які створюються в умовах нових адміністративно-територіальних одиниць базового рівня – об'єднаних територіальних громад, що передбачено державною стратегією децентралізації управління територіями;
- доведена доцільність інтеграції міських і сільських населених пунктів на місцевому рівні з метою: досягнення їх «самодостатньої економічної» діяльності; «диверсифікації виробництва»; «підвищення соціальних стандартів» для населення сільських громад до міського рівня; «комплексного збереження та використання» природно-культурних ресурсів;

- розроблено концептуальні засади формування нового типу інтегрованих структур розселення відповідно до запропонованої парадигми «населені пункти – об'єднана територіальна громада; представлено схеми-моделі створення об'єднаних територіальних громад на основі «самоврядно-адміністративних» форм управління (агломераційна, директивна, договірна);
- сформульовано основні принципи формування нового типу територіально-просторових структур розселення; запропоновано систему «розрахункових показників» для проектування (функціонального розподілу територій ОТГ, параметрів їх складових елементів, співвідношень урбанізованих та природоохоронних територій).

Цілий ряд положень було удосконалено та отримали подальший розвиток, зокрема: методи оцінки факторів впливу на встановлення «спільних меж» об'єднаних населених пунктів; методичні підходи до «розподілу функцій» та земельних ресурсів при суміжному розвитку населених пунктів; метод визначення «параметрів» складових елементів локальних систем розселення; класифікація систем розселення місцевого рівня з введенням «нових критеріїв» (містобудівних умов розміщення, природної ситуації, специфіки самоуправління тощо).

Остаточні формулювання в дисертаційній роботі (основні положення), що виносяться на захист, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, загальні висновки показують, що вона спрямована на методологічне і практичне розв'язання важливої наукової задачі в галузі містобудування.

Дисертаційна робота Яценка В.О. відповідає паспорту спеціальності 18.00.04 – «Містобудування та ландшафтна архітектура» за напрямками досліджень: «Наукове визначення містобудівних об'єктів, їх функціональних і планувальних параметрів і критеріїв оцінки», «Закономірності та тенденції розселення...», «Регулювання та управління процесами функціонування і

розвитку регіонів, міст і сіл»; науковому напрямку «Кафедри ландшафтної та туристично-рекреаційної архітектури КНУБА, представленому у «Концепції та перспективному плані розвитку кафедри на 2019-2024 рр.» та у Державній науково-дослідній роботі № (0116 0056) від 26.10.2016 №96-98 «Архітектурно-ландшафтна організація прибережних територій».

Назва дисертації, на нашу думку, відповідає змісту дослідження.

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Представленні в дисертаційній роботі ідеї, рішення та висновки підтверджуються отриманими експериментальними результатами, достовірність та коректність яких забезпечена опрацюванням значного обсягу теоретичного та практичного матеріалу.

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що основні положення дисертаційної роботи достовірні, відповідають завданням наукових досліджень і не викликають сумніву.

Практична цінність роботи полягає насамперед в удосконаленні сучасної нормативно-правової та методичної бази містобудування; у процесі подальшого удосконалення науково-методологічних засад містобудування; при розробленні містобудівної документації на регіональному та місцевому рівні; можуть використовуватися органами місцевого самоврядування при плануванні розвитку окремих ОТГ та населених пунктів.

4. Оцінка змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення.

Дисертація складається з: анотації, переліку термінів, вступу, 5-ти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг – 425 сторінок, з яких 303 сторінки складають основний текст, 32 сторінки – ілюстрації, 24 сторінки – список використаних джерел з 269 найменувань, 7 – акти впровадження, 28 – інші додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено наукову проблему дослідження, сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет

та методи дослідження, викладено наукову новизну, практичне значення та впровадження одержаних результатів.

У першому розділі **«Теорія і практика територіального розвитку систем розселення»** здійснено аналіз наукових праць стосовно понятійно-термінологічної системи «розселення»; вивчено та систематизовано теоретичні дослідження у сферах містобудування, географії, екології; розглянуто світовий досвід розвитку різних форм розселення та практику законодавчого забезпечення формування систем розселення в Україні.

У другому розділі **«Передумови формування систем розселення у межах об'єднаних територіальних громад»** розглянуто поступальний розвиток містобудування, представлено класифікацію, рівні та параметри систем розселення, визначено специфіку формування локальних систем розселення територіальних громад в умовах приміських зон та зон впливу міст-центрів.

У третьому розділі **«Методологічні основи формування локальних систем розселення об'єднаних територіальних громад»** представлено загальні методи дослідження систем розселення різного ієрархічного рівня; досліджено методичні підходи до встановлення спільних меж об'єднаних територіальних громад, запропоновано методи оцінки факторів впливу на структуру локальних систем розселення.

У четвертому розділі **«Концептуальні засади формування нового типу інтегрованих територіальних структур»** представлено стратегічне осмислення тенденцій формування об'єднаних територіальних громад; визначено моделі об'єднувачих форм управління, встановлено необхідність розроблення наукових обґрунтувань доцільності створення об'єднаних територіальних громад у конкретних умовах.

У п'ятому розділі **«Рекомендації щодо територіально-просторової організації локальних систем розселення»** сформульовано основні принципи формування об'єднаних територіальних громад та розроблено планувальні моделі нового типу структур розселення; встановлено

особливості організації локальних екомереж та туристично-рекреаційного простору об'єднаних громад; надано пропозиції щодо розроблення проектної документації з планування даних об'єктів.

Оцінка оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам, які пред'являються до дисертаційних робіт. Тема дисертаційної роботи розкрита за змістом і відповідає сутності вирішення поставлених завдань.

5. Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

В цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи, слід звернути увагу на деякі дискусійні положення і окремі недоліки, серед яких необхідно відмітити:

1. У своєму дисертаційному дослідженні автор приділяє багато уваги різноманітним питанням, пов'язаним з утворенням і розвитком систем розселення: географічним, історичним, правовим тощо. При цьому детально аналізуються морфологічні та функціональні особливості планувальної структури окремих поселень. Але об'єктом дослідження виступають саме локальні системи розселення на місцевому рівні (рівень ОТГ). На нашу думку потрібно було б більш чітко викристалізувати історичний досвід формування локальних систем розселення в Україні за ретроспективний період і визначити оптимальний для України шлях їх формування на сучасному етапі. Адже ми маємо фактично два протилежні підходи до їх формування систем розселення (знизу-вверх (починаючи з 30-х років минулого століття і завершуючи груповими та локальними системами населених місць у Донбасі) і зверху-вниз (6 ієрархічних рівнів), що було закладено у Генеральній схемі планування території України. Враховуючи парадигму утворення ОТГ на основі трирівневої системи адміністративного устрою України: ОТГ – район – регіон (стор.272, стор.299), можливо, слід було б запропонувати комбіновану систему формування локальних систем розселення.

2. Представлена на рис.1. (стор.68) гіпотеза системності просторового розвитку в умовах територіальних громад носить доволі узагальнюючий і не

конкретний вигляд і може бути застосована майже до будь-якого об'єкту дослідження. Вона мала б відображати більш чітко структуровані фактори та умови формування систем розселення на рівні ОТГ. Реальні ресурси та можливості включають соціальні фактори, які слід було б конкретизувати. Також потребують уточнення та конкретизації «вихідні дані існуючого стану»; чи включають вони картографічну основу? Якщо так, тоді що в такому випадку включає містобудівний та земельний кадастр?

3. Поза увагою автора залишився досвід дослідження систем розселення в транскордонних містобудівних проектах Україна-Польща, Україна-Словаччина, Україна-Угорщина, Україна-Білорусь тощо, які виконувались протягом 1993-2019 років у ДП «ДІПРОМІСТО» спільно із зарубіжними колегами. В процесі виконання цих робіт був накопичений важливий досвід узгодження методології виділення та дослідження систем розселення, які утворюються на межі двох держав, зокрема біполярних районів.

4. Доволі великий сумнів викликає класифікація населених пунктів за «інноваційними міськими концепціями» (стор.208), оскільки урбополіси, екополіси, акваполіси та інші виділені автором типи не мають, на нашу думку відношення до інноваційних концепцій. В подібному ракурсі слід розглядати окремі території у складі поселень, або за їх межами: технопарки, технополіси, індустріальні парки.

5. Дискусійним залишається поняття «приміська зона» і її зв'язок з поняттям «міська агломерація» (розділи 2-3). Концептуальні засади виділення приміських зон на основі побудов ізохрон транспортної доступності є значним надбанням української урбаністики та регіоналістики за радянських часів. Разом з тим на сучасному етапі суспільно-господарського розвитку в умовах формування ОТГ більш актуальним на нашу думку є питання формування агломерацій (не тільки міських, але й сільських). В контексті цього підготовлений проект закону України «Про міські агломерації». На нашу

думку взаємозв'язок понять «приміська зона» і «агломерація» у роботі до кінця не розкрито.

6. Автор виділяє 8 типів та 3 підтипи територіальних громад, де можуть бути створені групові системи населених місць локального рівня, в той же час у тексті (стор.178) описуються лише 6 типів. Крім того, на нашу думку, особливої різниці між типом територіальних громад сільського розселення (сільськогосподарські) і територіальних громад сільських поселень і територіальних громад, сформованих з сільських поселень і селищ міського типу ми не бачимо.

7. Дисертаційне дослідження перенасичена складними малюнками і схемами, які інколи доволі важко сприймати. На нашу думку частину цих схем можна було б винести у додаток, або змістовно спростити.

Тим не менш, усі наведені зауваження не впливають на загальну якість дисертаційного дослідження.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні положення дисертації опубліковано у 59 друкованих працях, із них: 1 колективна монографія, 32 публікацій у наукових фахових виданнях України, 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях, що включені до наукометричних баз даних; 10 тез доповідей та 12 статей у матеріалах наукових конференцій.

Основні положення та результати дисертаційної роботи оприлюднені автором у доповідях на 11 міжнародних заходах, зокрема: Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика України: наукові основи, методика, механізми» (Львів, 1998); Перша Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика: Законодавче регулювання та практична реалізація» (Київ, 2015); Друга Міжнародна науково-практична конференція «Регіональна політика: Історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація» (Київ, 2016); Scientific and Professional Conference «Problems of Homilies and Social Science» (Budapest, 2017); Scientific

and Professional Conference «Actual Problems Science and Education APSE» (Budapest, 2018); Scientific and Professional Conference «Advances in the Natural Science and Engineering» (Budapest, 2018); IV Міжнародна науково-практична конференція «Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів» (Київ, 2018); V Міжнародна науково-практична конференція «Архітектура історичного Києва. BIM та інформаційні технології в архітектурі» (Київ, 2019); Друга Всеукраїнська наукова конференція «Філософія науки, техніки і архітектури в гуманістичному вимірі» (Київ, 2019).

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.).

Дисертація Яценка В.О. відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», зокрема пп. 9, 10, 12, 13. Робота є самостійною науковою працею, висунуті автором для прилюдного захисту теоретичні результати і наукові положення, а також практичні результати характеризуються єдністю змісту, є актуальними і свідчать про його особистий внесок в науку.

9. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Яценка В.О. є завершеною самостійною науковою працею в галузі містобудування, присвячена актуальній темі, містить вагомий внесок у теоретико-методологічні та методичні засади містобудування та ландшафтної архітектури, має практичне значення та відповідає вимогам МОН України до докторських робіт.

Автор – Яценко Віктор Олександрович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.04 – «Містобудування та ландшафтна архітектура».

Офіційний опонент:

заст. директора з наукової роботи,

керівник Центру ГІС Державного підприємства

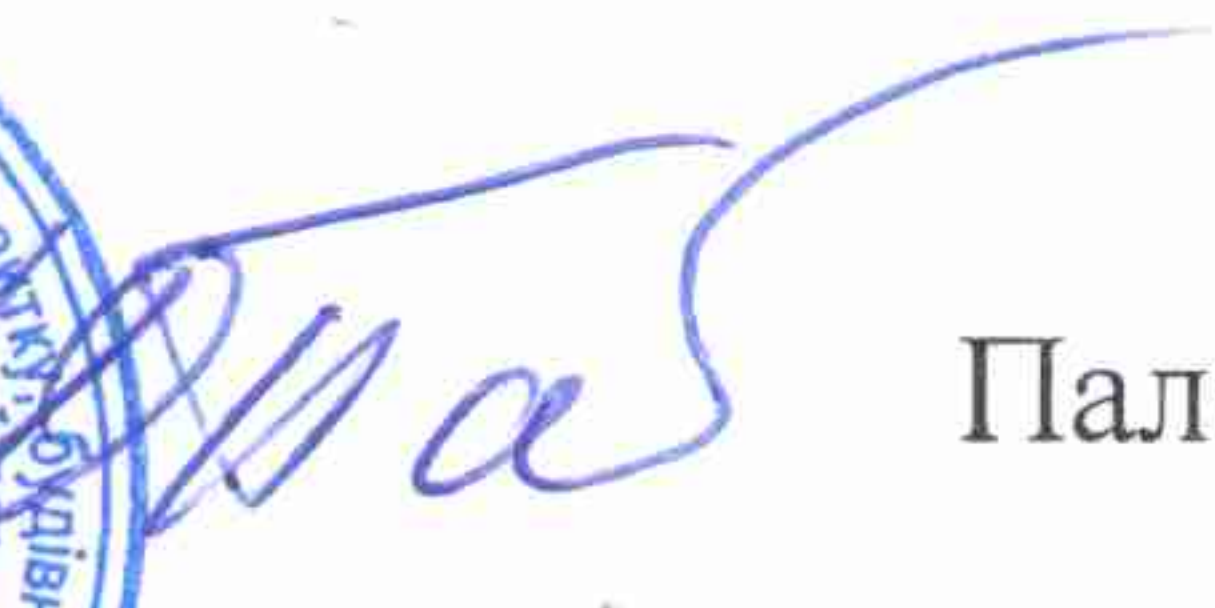
«Український державний науково-дослідний

інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО»

імені Ю.М.Білоконя,

доктор географічних наук, професор

 Палеха Ю.М.

Підпис Палехи Ю.М. завіряю

Начальник відділу кадрів та діловодства

Скиба В.Л.